

DR. HABIL. TATAY TIBOR PhD

EGYETEMI DOCENS

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

GAZDASÁGI ELEMZÉSEK TANSZÉK

Közgazdasági elméletek és gazdaságpolitikai alternatívák

1. Bevezetés

A magyar gazdaság egyensúlytalanságai több évtizedes múlt-ra voltak visszavezethetők 2010-et megelőzően. Erre számtalan tanulmány mutatott rá. A rendszerváltoztatás után a cél folyamatosan a nyugat-európai országok gazdasági színvonalához való felzárkózás volt. Az egyensúlytalanságok igazítására irányuló lépések végrehajtása gyakran társadalmi áldozatokkal járt. A gazdaságpolitikusok a hosszú távú növekedés elérése miatt kérték a magyar lakosság áldozatvállalását rövidtávon. De egy-egy generáció számára valószínűsíthetően egy-egy elveszett évtized is nagyon sok idő. Különösen akkor, ha az áhított gazdasági fejlődés még ennek eltelével sem következik be.

Napjainkra talán már kevésbé vitatott magyar közgazdászok körében, hogy 2002-t követően a gazdaságpolitika fenntarthatatlan irányba terelte a gazdaságot. Az akkori kormányzatok által folytatott gazdaságpolitika a 2008-ra csúcsosodó világgazdasági válság nélkül is valószínűsíthetően csődbe sodorta volna az országot. 2002 után az állandósuló magas kormányzati deficit, a gyorsan növekvő államadósság, a köz- és magánszektor devizális kitétségének kritikus mértékűvé válása, a cél feletti infláció mind a gazdaság fenntarthatatlan irányba való mozgásának indikátorai voltak. A hibákat nem sikerült korrigálni a 2008-2010 közötti időszakban sem, amikor a külső körülmények kedvezőtlen alakulása már mindenki számára tagadhatatlanná tette a változtatások kényszerét.

A 2010-et követő kormányzat a társadalmi céloknak kívánta alárendelni a gazdaságpolitikai célokat, összekapcsolva a rövid távú lépéseket a hosszútávra irányuló fejlődéssel. Komoly nehézségeket okozott, hogy elsőként a válságot kellett kezelni, és egyben a későbbi növekedés irányába kellett terelni a gazdaságot. Mindez meglehetősen szűk mozgásteret jelentett a döntéshozók számára. A gazdaságpolitikai irányváltás mikéntje azonban vitatott volt és vitatott 2010-től. A tanulmányban néhány megfogalmazott alternatívát is áttekintve próbálom bemutatni a 2010 utáni gazdaságpolitika, fontosabb, vetületeit.

2. Közgazdasági elméletek és a lehetséges gazdaságpolitikai irányok

A megfogalmazható gazdaságpolitikai ajánlások mögött a közgazdasági elméletek megfontolásai állhatnak. 2008-at követően ugyan sokan egyetértettek abban, hogy az uralkodó közgazdasági elméletek ajánlásai nem használhatók a továbbiakban, vagy legalábbis jelentős módosításokra van szükség. Érdemes röviden áttekinteni a korábbi áramlatokat, amelyek a magyar közgazdasági gondolkodásban is meghatározóak a vélemények megformálásakor.

Az 1929-32-es nagy világgazdasági válság elméleti okainak feltárására és kezelésének módjára Keynes dolgozott ki elméletet¹, amelyet a közgazdászok széles köre tett magáévá. A Keynes által ostromozott klasszikus és neoklasszikus elmélet olyan gazdasági egyensúlyt feltételezett, ahol nincsen munkanélküliség. Keynes nézetei szerint számtalan egyensúlyi pont lehetséges, így olyanok is, ahol munkanélküliséggel kell számolni. Nem fogadta el, hogy a piaci automatizmusok biztosítják a teljes foglalkoztatottságot. A piaci mechanizmusok ugyancsak nem biztosítanak feltétlenül megfelelő jövedelemelosztást. Mivel a piaci mechanizmusok nem biztosítanak bizonyosan teljes foglalkoztatottságot, és erkölcsileg és politikailag is elfogadható jövedelemelosztást, ezért szükség van az állami beavatkozásra. Az állam fő beavatkozási területei a fiskális és monetáris politika. Az államnak szüksége van olyan hatékony intézményrendszerre, amelyen keresztül elmentélezni tudja a piaci mechanizmusok társadalom által el nem fogadható hibáit. A keynesi elmélet a II. világháború után vált a gazdaságpolitikai gyakorlat alakítójává a fejlett országokban.

A keynesizmus ellen a monetarista iskola indított támadást az 1960-as években. A monetarista iskola a klasszikus tanokhoz nyúlt vissza. A monetarista elmélet az aktivista állami beavatkozások ellen érvelt, hivatkozva arra, hogy a beavat-

¹ KEYNES, J., M. (1936/1965): *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*, KJK, Budapest

kozások hatása késik². A gazdaságban jelentkező probléma és a fiskális beavatkozás között jelentős idő telhet el. Ugyanis a probléma érzékelése és értékelése után a kormányzatnak esetlegesen módosítani kell a költségvetést, azt elfogadtatni kell, majd megkezdeni a beavatkozást. A multiplikatív hatások csak ezt követően gyűrűzhetnek tova. A monetáris politika transzmissziója hasonlóan időigényes, a pénzügyi közvetítő-rendszeren keresztül a beavatkozások hatása csak fáziskéséssel, akár 12-18 hónap múlva, jelenhet meg a reálgazdaságban. Az 1970-es évek elején kitört olajválságot követő gazdasági hanyatlás, megugró infláció miatt a Keyneshez köthető közgazdasági elmélet és alkalmazása háttérbe szorult. Helyette a piacpárti, az állami beavatkozást helytelenítő monetarista iskola nézetei váltak uralkodóvá. A monetarista iskola szerint a piaci folyamatok biztosítják, hogy a munkaerőpiacon hosszú távon egyensúly legyen, a munkanélküliségnek csak egy természetes szintje mutatkozzon. Az állami költelezés a piaci egyensúlyt csak felboríthatja, reálértelemben nem hathat kedvezően a növekedésre, csak inflációt gerjeszthet.

Majd színre léptek az új klasszikus közgazdászok is, akik még a monetaristáknál szélsőségesebben piacpártiak voltak. Teljesen visszatértek a klasszikus közgazdasági gyökerekhez. A gazdasági szereplőket racionálisnak feltételezték. A racionális várakozások miatt minden állami beavatkozást hatástalannak vélték. A gazdasági szereplők racionálisan fel tudják mérni az állami beavatkozások hatását, és felkészülve azokra, semlegesíteni tudják azok hatásait. A keynesi teóriával szemben megfogalmazták, hogy annak nincsen mikroökonómiai megalapozása.

Keynes új generációs követői az új keynesianusok bizonyos elemeket elfogadtak az új klasszikusok nézeteiből³. Elfogadták a racionális várakozások hipotézisét, a mikroökonómiai megalapozás szükségességét, az optimalizáló magatartás feltételezését. Emellett viszont továbbra is elvetették, hogy a piaci árak és a bérek rövidtávon rugalmasan alkalmazkodnak. Hosszú távon azonban elfogadták, hogy az árak és bérek is alakulnak a piaci folyamatok egyensúlyteremtő hatása miatt. Az állami beavatkozásnak ebben a keretrendszerben van értelme, igaz csak rövidtávra korlátozva.

Az új elméleti áramlatok tükrében az állami beavatkozás mozgásteret szűk. A fiskális politika a rövid távú válságkezelésre irányulhat, a monetáris politika pedig az árstabilitás biztosítására. Az árstabilitás fenntartásához a monetarista nézetek szerint a pénzmenyiség megfelelő szabályozására van szükség, a jegybanknak a gazdaság pénzigényét kell kielégíteni. *Kydland és Prescott* munkája⁴ nyomán az 1990-es évektől a jegybankok pénzaggregátumokat célzó monetáris keretrendszerét az inflációs célkitűzés rendszere váltotta fel. Az inflációs célkitűzés rendszerében a jegybank közvetlenül az inflációs célt jelöli meg. Lépéseket akkor tesz, ha az infláció várhatóan eltér a célként meghatározott értéktől. A jegybank szabálykövető magatartást folytat. Ezért a jegybank lépései

a gazdaság szereplői számára kiszámíthatóak. Az árstabilitás fenn-tartásán túl más célt a jegybank nem határoz meg. A jegybank az inflációs sokkok tovaggyűrűző hatását kívánja semlegesíteni⁵. A jegybank számára számos eszköz áll rendelkezésre a monetáris politika megvalósítására. Az inflációs célkitűzés rend-szerében általában az eszköztárból az inflációs cél teljesítéséhez az irányadó kamatláb változtatását alkalmazzák.

A XX. század meghatározó közgazdasági elméleti áramlatainak felvillantása mutatja, hogy a közgazdászok alapkérdésekben is meglehetősen egymástól távolos, sőt egymásnak homlokegyenesen ellentmondó álláspontokat foglaltak el. Nem csoda, hogy az elméletekre épülő gazdaságpolitikai elképzelések sem azonosak. Magyarországon ugyancsak eltérően fogalmazták meg a szakemberek a magyar gazdaság irányára vonatkozó ajánlásait. A 2002 utáni gazdaságpolitika egyensúlytalanságainak kiigazítására többféle elképzelés is megfogalmazódott. Különösen felerősödött az azonnali változtatások szükségességére 2008 végén kialakuló államcsőd közeli helyzet következtében.

Csaba tanulmányában⁶ a válság utáni kívánatos gazdaságpolitikára adott iránymutatást. Írásában kifejezte, hogy kérdéses, hogy a különböző országokban a válság alatt hozott gyors intézkedések átgondoltak voltak-e, illetve hogy az alkalmazott gyakorlatból kialakulhat-e valamilyen egységes új gazdaságpolitikai áramlat. Figyelmeztetett arra, hogy az alapvető egyezmények nem változtak az Európai Unióban, ezek kereteket adnak a tagországok kormányai cselekvésének. Ezek az egyezmények pedig piacpártiak, alapvetően korlátozzák az „*öltészerű*” állami beavatkozásokat. A tanulmány kiindulópontjaként rögzítette, hogy a 2007-2008-as események a piacgazdaságok esetleges kilengéseinek normális következményei. Ezek közé tartoznak az átmeneti visszaesések, a munkanélküliség átmeneti emelkedése, az ingatlanbuborékok kidurranása. A szerző problémának látta, hogy a válság kirobbanása után a közvélemény nyomására kialakított kormányzati politikák eltávolodtak a közgazdaságtan korábbi évtizedekben kimunkált irányvonalától. A 2008-as válság a piacgazdaság ismétlődő jelensége. A „*2009-es recesszió*” nem indoka a bevált gazdaságpolitikai gyakorlat módosításának, az elméleti nézetek teljes elvetésének. A világ országaiban 2007-ben és 2008-ban megtett eseti intézkedések nem válhatnak tartós gyakorlattá, a korábbi normákhoz kell visszatérni. Az állami beavatkozások csak rövid távú hatást gyakorolhatnak, tartós hatásuk kétséges. Kockázatos mellékhatás az államadósság megugrása, ami szintén káros a hosszú távú gazdasági növekedésre. A túlzott állami szabályozás a magán-szektor hatékonyságát rontja, a piaci tisztulás gátja lehet. *Csaba* megállapítása szerint a szabad piaci mechanizmusoknak rossz alternatívája az intervencionalista állami gazdaságpolitika. A piaci folyamatok automatikus stabilizátorai biztosítják leghatékonyabban a gazdasági növekedést hosszú időtávon.

² FRIEDMAN, M. (1961): *The Lag in Effect of Monetary Policy*. *Journal of Political Economy* 69. évf. 5. szám 447–566. o.

³ MELLÁR TAMÁS (2010): *Válaszút előtt a makroökonómia*. *Közgazdasági Szemle*, LVII. évf., 2010. július–augusztus 591–611. o.

⁴ KYDKAND, F. – PRESCOTT, E., D. (1983): *Time to Build and Aggregate Fluctuations*. *Econometrica*, Vol. 50. No. 6. 473–492. o.

⁵ CSERMELY ÁGNES (1997): *Az inflációs célkitűzés rendszere*. *Közgazdasági Szemle* XLIV. évf., 1997. március 233–253. o.

⁶ CSABA LÁSZLÓ (2010): *Gazdaságelmélet és gazdaságpolitika a válság után*. *Közgazdaság* 2010/2 39–58. o.

Mellár szerint ezzel szemben a válság következtében a tökéletes piacokban való vak hit szertefoszlott⁷. Az elmúlt évtizedekben kidolgozott, a teljes piacokra alapított teória tévedésnek bizonyult. Ugyanakkor tanulmányában a piacot nélkülözhetetlen koordináló eszköznek tartotta. Véleménye szerint a piac kilengéseit szabályozni kell. *Mellár* kiállt Keynes tanai mellett, azaz hogy szükséges az aktív állami beavatkozás a gazdaságba⁸. Szerinte a kiutat a válságból Keynes ma is érvényes megállapításai adhatják. Rámutatott arra is, hogy a közgazdasági gondolkodásnak reflektálni kell olyan problémákra is, mint a környezeti erőforrások kimerülése, vagy a demográfiai problémák.

2008 után a válságból való lassú kilábalás ráirányította a figyelmet a hiszterézis jelenségére⁹. A ciklikus gazdasági mozgásokat általában úgy modellezték, hogy a gazdaság egy hosszú távú trend mentén mozog, és ciklikusan vagy a trend felett, vagy a trend alatt van. A statisztikai adatok vizsgálatával azonban kiderült, hogy a visszaesések periódusánál hosszabb a kilábalás időszaka. A hanyatlás tartós negatív hatást gyakorol a gazdaság kibocsájtására. Ez a hiszterézis. A korábbi gyakorlat nem számolt a ciklikus visszaesés kibocsájtásra gyakorolt tartós hatásával. A számításoknál korábban nem vették figyelembe, hogy az aggregát kereslet hatással lehet a potenciális kibocsájtásra. A kereslet elégtelensége tehát tartósan visszaveti a gazdaságot a lehetséges kibocsájtási szinttől. A negatív hatás a hosszú távú trendet lefele tolja. Ez a jelenség a szuperhiszterézis. A nem kívánatos hatás felértékeli az anticiklikus gazdaságpolitikát. A gazdaságpolitikának meg kell céloznia a visszaesések bekövetkezését, illetve recesszió bekövetkezése esetén erőfeszítéseket kell tennie a gazdaság potenciális kibocsájtási szintre való visszatérítésére. A gazdaságot keresleti nyomás alatt kell tartani a magas nyomású gazdaság koncepciója szerint. A koncepció alapján a keresleti nyomás nagyobb kibocsájtást eredményez. Az elmélet a fiskális beavatkozást támogatja, különösen a monetáris stimulus hatástalansága esetén. A költségvetésnek szimmetrikusan kell viselkednie a gazdasági ciklusra, így a költségvetés fenntarthatósága sem sérül. Felvetések szerint ez a gazdaságpolitika inflációs kockázatokat hordoz. Megfelelő inflációs dinamikájú környezetben azonban jól alkalmazható. Az elmélet tehát támogatja az aktív fiskális politikát, elismerve, hogy az üzleti ciklus visszaeséseinek kiegyenlítése tartós hatással jár.

A *Cséfalvay* és *Matolcsy* által szerkesztett *A megújított szabadelvű és szociális piacgazdaság Magyarországon*¹⁰ című vitairatban a szerzők a magyar gazdaság állapotának megfelelő megközelítést alkalmaztak a gazdaságpolitikai irány meghatározásakor. Szakítani kívántak a helytelen neoliberais gyakorlattal, a nemzetállam szerepét helyezték előtérbe a gazdasági felzárkózás érdekében. Megvizsgálták a 2002 utáni egyensúlyi zavarok okait és javaslatokat fogalmaztak ezek orvoslására. Megállapításuk szerint 2002 és 2006 között el-

romlott az egyensúly, növekedésnek indult az államadósság, emelkedett az infláció miközben a gazdasági növekedés nem volt kiugró. A 2006-tól alkalmazott megszorításokra épülő egyensúlyt javító lépések a gazdasági növekedést lerombolták. A szerzők szerint a terápia téves diagnózison alapult, ezért felesleges volt a növekedést feláldozni. Az egyensúlyi helyzet ilyen módon való kezelése egyébként a szocialista-liberális kormányok 1990-es években követett gyakorlatának sorába illeszkedett. A szerzők olyan változtatásokat sürgettek, amelyek ötvöznék a magyar sajátosságoknak megfelelően az angolszász szabadpiaci és a nyugat-európai szociális piacgazdaságok vonásait egy XXI. századi versenyképes modellben. Ebben a modellben a versenynek kell a jellemzőnek lennie a piaci, az állami és a nonprofit szektorban. A verseny miatt kialakuló társadalmi egyenlőtlenségek ellensúlyozására jelen kell lennie a szolidaritásnak. Ugyanakkor széles rétegeknek képesnek kell válnia az öngondoskodásra. A gazdaságpolitikának meg kell céloznia a versenyképesség emelését, amelyen belül értendő az államháztartási rendszer, az adórendszer a kis- és középvállalati körre irányuló támogatáspolitikát alakítása. Jelentősen emelni kell a foglalkoztatottságot. Felszámolandó a magyar gazdaságban működő multinacionális vállalatok és a magyar tulajdonú cégek termelékenységé közötti számottevő különbség, amely duális gazdasági szerkezetet eredményezett. A szerzők szerint ki kell építeni az állam által nyújtott minőségi közszolgáltatásokat. A gazdaság versenyképességét a családok megerősítésével, a gyermekvállalás támogatásával kell elő mozdítani. Végül a szerzők megfogalmazták a versenyképes tudás, a fejlett technológia alkalmazásának, a társadalmi tőkeközpontúság meglétének szükségességét. A leírt célok és alapelvek egy erős, de egyben hatékony nemzetállam által irányított piacgazdaság modelljének kereteit jelentik.

A 2010-es kormányváltás idején számos elképzelés létezett arra vonatkozóan, hogy az új kormány milyen gazdaságpolitikát is kellene folytatnia. Az aktivistaállami szerepvállalást ajánlók az állam szerepét hangsúlyozták a piaci hibák kijavítására. A problémákat alapvető szerkezeti gondokként fogták fel, amelyet a piaci folyamatok képtelenek öngyógyító módon kijavítani. Másik oldalról a kialakult liberális gyakorlatnak megfelelő, az állami szerepvállalást szigorúan kizáró ajánlások álltak. A fent citált tanulmányok jól mutatják a fel-fogások kiindulópontjai és az ezekből fakadó következtetések közötti komoly eltéréseket. A kormányzást átvevő erők az aktív gazdasági szerepvállalás mellett döntöttek.

3. A 2010 után megvalósított gazdaságpolitika lépései és a gazdaságpolitikával szembeni kritikák

A kormányzatnak elsőként válságkezelésre, majd a magyar gazdaság növekedési pályára állítására kellett lépéseket tenni. *György* és *Veress*¹¹ a kormányzati lépéseket áttekintve azokat úgy foglalták össze, hogy az új kormányzat legfontosabb feladata az volt, hogy a gazdaságot átállítsa egy külsőerőforrás-

⁷ MELLÁR TAMÁS (2010): *Válaszút előtt a makroökonómia*. Közgazdasági Szemle, LVII. évf., 2010. július–augusztus 591–611. o.

⁸ MELLÁR TAMÁS (2015): *Szemben az árral*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

⁹ MNB (2016): *Növekedési jelentés 2016*. Budapest

¹⁰ CSÉFALVAY ZOLTÁN – MATOLCSY GYÖRGY (szerk.) (2008): *A megújított szabadelvű és szociális piacgazdaság Magyarországon*. Magyar Gazdaságkutató Intézet.

¹¹ GYÖRGY LÁSZLÓ – VERESS JÓZSEF (2016): *A 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai modellje*. Pénzügyi Szemle 2016/3 366–387. o.

sokra épülő „*debt-fare*” gazdaságból egy belső erőforrásokra, munkára és megtakarításokra épülő „*work-fare*” gazdasággá. Ennek a célnak az elérése során a kormányzat több irányban valószínűleg meglépéseket.

2010-től átstrukturálásra került az adórendszer. Bevezették az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszert. Egyben kiterjedt családi adókedvezményeket építettek be a személyi jövedelemadózába. Különadókat vetettek ki a monopol és oligopol helyzetben levő cégekre. Az adórendszer módosításának részeként megjelent a banki tranzakciós illeték, emelkedett az általános forgalmi adó. A családok jövedelemadó terhei jelentősen csökkentek, az elsősorban multinacionális nagyvállalatok arányosabban vettek részt a közteherviselésben. A magánszemélyek adóterhei eltolódtak a fogyasztáshoz köthető adó irányába. A családoknál maradó többletjövedelem a megtakarítások növelését célozta, megerősítették a középprétegeket.

A munkaerőpiacot rugalmasabbá tette az elbocsátásokra, a foglalkoztatásra vonatkozó törvényi előírások 2013-as változása. Kiépült a közfoglalkoztatás rendszere. Ennek célja, hogy a munka világába visszahozza a munkanélkülieket. A 2008-at követő időszakban a munkanélküliség megugrott. A munkájukat elvesztőket támogatta munkalehetőséggel a kormány. Emellett ugyancsak fontos cél volt, hogy a szociális ellátórendszer az aktivitást támogassa, hiszen a korábbiakban a segélyezés sokakat tartott távol a munkától. A közfoglalkoztatás hozzájárult a foglalkoztatottság növeléséhez a legkritikusabb években. 2016-tól már egyre inkább a versenyszektor veszi át a munkahelyteremtésben a szerepet, a közfoglalkoztatottak közül egyre többen találnak állást a piacon.

2010-ben a magyar állam csődközeli helyzetének oka explicit módon a 2002 után elszaladó költségvetési hiány, a növekvő államadósság volt. A költségvetést azonnal konszolidálni kellett. A stabilizációt először a magánnyugdíjpénztári vagyoni állami költségvetésbe való beolvasztása jelentette, majd a multinacionális nagyvállalatok és a bankok teherviselő képességüknek megfelelő adóztatása. A későbbiekben a gazdaság „*fehértéséből*” származó bevételek, a hatékonyabb adóbehajtás hozott adóbevételi többleteket. A gazdaság élénkülése majd a forgalmi adóból származó forrás, a jövedelmek emelkedése utáni adók is a költségvetés bevételi oldalát emelik az utóbbi években. A költségvetési hiány 2011 óta biztonságosan a GDP-hez viszonyított 3 alatt maradt. A hiány lefaragásának következtében megállt, majd csökkenésnek indult az államadósság. Az állam a helyi önkormányzatok adósságát átvállalta. Csökkent az államháztartás külső kitétsége. A külföld finanszírozásban betöltött szerepe jelentősen kisebb lett, szerepét a magyar lakosság és a magyarországi bankok vették át.

Az 1990-es évek privatizációja során a közműszolgáltatás nyújtó cégek többsége külföldi kézre került. A külső egyensúlyt ez a helyzet rontotta, hiszen a belföldön értékesítő cégek profitjukat külföldre vitték. Ráadásul a szolgáltatás jellegéből adódóan monopolhelyzetet élveztek. A közműszolgáltatások árát a kormány 2014 során szabályozta. Számos szolgáltatásban az állam tulajdonrészt szerzett. Ugyancsak az 1990-es évek privatizációjának túlfutását kellett korrigálni a bankrendszerben. A külföldi tulajdon aránya ebben a szektorban

80% fölé emelkedett.¹² A kormány célja a bankszektorban az 50% elérése volt, amely 2015 elejére megvalósult.

A FIDESZ-KDNP kormány hosszú távú gazdaságfejlesztési koncepciójának fontos pillére az egészséges demográfiai szerkezet megteremtése. Ennek alapja a gyermekvállalás ösztönzése. A családpolitika szerteágazó eszköztárát alakította ki 2017-re a kormányzat. Ennek teljes részletezése a tanulmányunknak nem célja kiemelni azonban a már említett adókedvezményeket, illetve az otthonteremtési támogatási rendszert.

Kecskés¹³ szerint a szabályozott ingatlanbefektetési társaságok 2011-es bevezetése a magyar jogba már azt a célt szolgálta volna, hogy az ingatlanfejlesztések felfussanak. Az erősebb, szociálisabb ihletésű támogatási rendszert újra-élesztve 2012-től indult az Otthonteremtési Program. Ennek egyik eleme a megújuló szociálpolitikai támogatás lett. Célja a lakással még nem rendelkezők lakásépítésének és lakásvásárlásának támogatása. A másik elem az otthonteremtési kamattámogatás volt. Az otthonteremtési kamattámogatás rendeltetése kamattámogatott hitelek nyújtása volt, amely új lakás vásárlására, építésére, használt lakás vásárlására, lakás korszerűsítésére használható fel. Másodlagosan ez a forma a bajba jutott adósok segítségét is célozta. Az otthonteremtési kamattámogatás felhasználható lett késedelmes jelzáloghittel vagy felmondott kölcsönrel terhelt lakóingatlan vásárlásához, valamint hátralekos hiteladós által kisebb lakás vásárlásához.¹⁴ A magyar gazdaság teljesítményének javulása és a költségvetés stabilizálódása lehetővé tette a támogatási rendszer továbbfejlesztését, így a vissza nem térítendő támogatás körét kiterjesztették a használt lakások vásárlására is. Továbbra is rendelkezésre áll a kamattámogatott hitel igénybevételének lehetősége lakás építéskor, illetve vásárláskor; ezen felül további kedvezményt jelentett az adó-visszaigénylés. A kedvezmények már kiterjedtek az egy gyermekkel rendelkezőkre vagy az egy gyermeket vállalkókra is. A vissza nem térítendő családtámogatási kedvezmény (CSOK) és a kamattámogatott hitel maximálisan megkapható összege emelkedett. A 2016-ban elfogadott további módosítások következtében az otthonteremtési kedvezmény igénybevételi szabályai 2017 elejétől még kedvezőbbé váltak.¹⁵

A Magyar Nemzeti Bank 2013-tól szintén újraértelmezte gazdasági szerepvállalását.¹⁶ Egy ország jegybankját annak függetlenségének hangsúlyozása mellett is az állami pénzügyi intézményrendszer részeként szokás kezelni. A Magyar Nemzeti Bank az uralkodó nemzetközi irányzatnak megfelelően 2001-től az inflációs célkövetés keretrendszerét vezette be monetáris politikájának kialakításakor. Eszköztárát ennek a rezsimnek vetette alá, lényegében az irányadó kamatláb

¹² LÓRÁNT KÁROLY (2009): *A magyar gazdasági válságháttere, A kiút lehetőségei.*, In: VERESS J. (szerk.): *Gazdaságpolitika a globalizált világban*, Typotex Kiadó, Budapest 2009.

¹³ KECSKÉS ANDRÁS (2016): *A szabályozott ingatlanbefektetési társaságok Magyarországon.* Controller Info, 4. évf. 4. szám 20–24. o.

¹⁴ NGM (2012): *Nagy reformkönyv.* Nemzetgazdasági Minisztérium, Budapest

¹⁵ SÁGI JUDIT – TATAY TIBOR – LENTNER CSABA – NEUMANNÉ VIRÁG ILDIKÓ (2017): *A család- és otthonteremtési támogatási rendszer egyes hatásai.* Pénzügyi Szemle 2017/2 173–189. o.

¹⁶ MATOLCSY GYÖRGY (2015): *Egyensúly és növekedés.* KAIROSZ Könyvkiadó, Budapest 439–464. o.

módosításával gyakorolt befolyást az infláció alakulására. A keretrendszerhez a válság kitörése után is szigorúan ragaszkodott. Egyéb, törvényben meghatározott lehetséges célokat nem kívánt megvalósítani.

Változás csak a jegybank vezetésében bekövetkező cserék után történt. Elmondható, hogy a jegybank a jogszabályi köztetségek ellenére is nagy szabadsággal rendelkezik monetáris politikájának, monetáris eszköztárának alakításakor. Az új jegybanki gondolkodás kereteiben a törvényben rögzített alapfeladatának megfelelően szerepet vállalt a devizahitelek forintosításában, a vállalati hitelezés ösztönzésében, az állam finanszírozásának elősegítésében. A devizahitelek forintosítása hozzájárult a bankrendszer stabilitásának növeléséhez, szolgálta a háztartások bizonytalan pozíciójának rendezését. A bankok vállalkozásoknak nyújtott hitelezési tevékenységének ösztönzése a növekedési hitel programban, majd a piaci hitel programban öltött alakot. A hitelezés támogatásán keresztül a jegybank a gazdasági növekedés elősegítését tűzte ki célul. A 2014-ben induló önfinanszírozási program célja az állam piacról történő olcsóbb forrásszerzésének támogatása volt. A 2010-ben fennálló magas államadósság az adósságfinanszírozást jelentősen megrágtotta. Az MNB önfinanszírozási programjával megcélolta a devizaadósság forinttá váltását, illetve finanszírozásban a belföldi szereplők nagyobb szerepvállalásának előmozdítását. A program hozzájárult az állampapírpiaci hozamcsökkenéshez¹⁷.

Az eredmények ellenére kritikákat is megfogalmaztak a kormányzat gazdaságpolitikájával szemben. Chikán 2014-ben írott munkájában a versenyképesség romlását emeli ki¹⁸. Felhívja a figyelmet, hogy az ezredfordulóig visszatekintve Magyarország versenyképessége folyamatosan romlott. A trend a 2010-es kormányváltás után sem változott. Rámutat, hogy a magyar gazdaságban a munka termelékenysége igen gyenge. Ráadásul a trend lefele mutat. A munka termelékenysége és a versenyképesség között pedig szoros korreláció áll fenn. Ugyancsak gyenge helyezést kapott Magyarország az üzleti tevékenység fejlettsége terén. A versenyképesség oldaláról Chikán aggályosnak tartja, hogy a 2010-től hatalmon levő kormány megkérdőjelez piaci folyamatokat, bizonytalanra téve, hogy mely koordinációs mechanizmus érvényesül dominánsan a gazdaságban.

Bod a közepes jövedelmű országok csapdájára hívja fel a figyelmet. A tapasztalatok azt¹⁹ mutatják, hogy az országok egy bizonyos jövedelmi szintet elérve, azt nem tudják meghaladni. Növekedésük lelassul, további felzárkózásuk a magas jövedelmű országokhoz megáll. A jelenség oka a gazdaság szerkezetében keresendő. A magasabb növekedési pályára álláshoz szerkezetváltásra lenne szükség. Az alacsonyabb hozzáadott értéket teremtő tevékenységekről a magasabb hozzá-

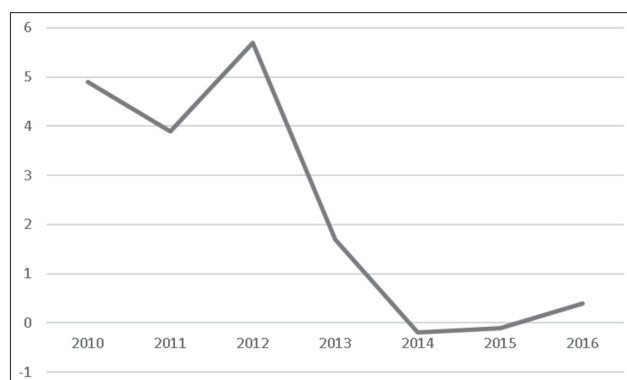
adott értékekre kellene átlépni. A nemzetközi munkamegosztásban az értéklánc más pontján kellene bekapcsolódnia. Ezzel a munkatermelékenység emelkedne.

4. Az elért eredményekről néhány szám tükrében

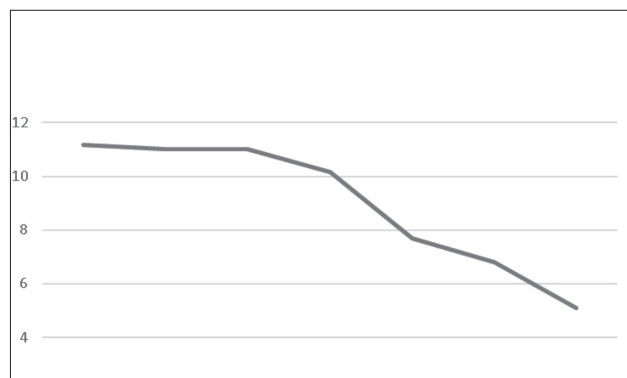
A gazdaságpolitikai lépések áttekintése után érdemes röviden áttekinteni a gazdaság fontosabb mutatóit, megvizsgálva a magyar gazdaság állapotát. A GDP 2013 első negyedévéől növekedést mutat. 2017 első negyedévébe a GDP növekedése 4,2% volt az előző év hasonló időszakához viszonyítottn.

1. ábra
A GDP negyedéves változása (%)
Forrás: KSH

2. ábra
Éves fogyasztói árindex
Forrás: MNB

3. ábra
A munkanélküliség alakulása (%)
Forrás: MNB

¹⁷ LENTNER CSABA – SZEGEDI KRISZTINA – TATAY TIBOR (2017): *Társadalmi felelősség a központi bankok működésében*. Hitelintézeti Szemle 16. évf.(2) 64–85. o.

¹⁸ CHIKÁN ATTILA (2014): *A magyar társadalom fejlődési esélyei a gazdasági versenyképesség tükrében*. In: KOLOSI T. – TÓTH I. J. (szerk.): *Társadalmi riport 2014*. TÁRKI. Budapest

¹⁹ BOD PÉTER ÁKOS (2015): *Átmeneti ütemvesztés vagy a „közepes jövedelem csapdája” – kommentár a magyar gazdaságfejlesztési teendőkhöz*. *Gazdaság és Pénzügy* 2015/2 szám 2–17. o.

A GDP növekedését alátámasztotta a belső kereslet élénkülése, tovább nőtt a lakossági fogyasztás, növekedtek a beruházások. Emelkedett a nettó export értéke is. Termelési oldalon ebben a negyedévben az ipar teljesítménye és a szolgáltatások is növekedtek.

2012 után sikeres dezinfláció valósult meg. Míg 2012-ben az éves infláció 5,7% volt, 2013-ban 1,7%-ra mérséklődött. Ezt követően végig alacsony szinten maradt.

A munkanélküliség a 2010-es 11% feletti szintről 5%-ra esett vissza. A munkahelyteremtést egyre inkább a versenyszektor biztosítja.

A kedvezően alakuló mutatószámokat lehetne folytatni, hiszen az államháztartás helyzete, az ország külső sérülékenysége, a folyó fizetési mérleg egyensúlya mind pozitív képet mutat. Bekövetkezett a hitelezés terén a fordulat a vállalati szegmensben és a lakosság vonatkozásában. A bankrendszer ismételt nyereséggé vált. A beruházási aktivitás emelkedik.

Természetesen a hosszú távú fejlődés pályáját nehéz megítélni. Bár tekinthető kedvező jelnek, hogy néhány gazdasági paraméter már féltizedede megfelelő szintet mutat, vagy egyenesen javul. Természetesen érdemes odafigyelni a kritikus véleményekre is, mivel még kérdés, hogy a magyar gazdaság felzárkózása milyen ütemben megy végbe a következő időkben.

5. A magyar gazdaságpolitika jelene és jövője

utóbbi években több munka is napvilágot látott, amely az utóbbi évek változásait, a változások okait, a változások okainak elméleti hátterét foglalják össze. Egyben a jövőre vonatkozó víziók, forgatókönyvek is megjelennek ezekben. A válságra reflektáló, a közgazdasági gondolkodás terén érlelődő átalakulásnak elméleti keretei szintén kezdenek az írásokban kibontakozni. Ezek közül néhányat említenék a tanulmány zárszavaként.

*Matolcsy az Egyensúly és növekedés*²⁰ című könyvében elemzi a 2010–2014 időszak stabilizációs lépéseit. A Könyv tartalmazza azokat az előzményeket, amik a magyar gazdaság válsághelyzetéhez vezettek. Bőséges adatolással láttatja a gazdasági folyamatokat és a bemutatott periódusok helyzetképét. Feltárja a stabilizáció és konszolidáció lépéseit, eszközeit. A könyv különösen azért fontos összefoglaló munka, mert a magyar gazdaságpolitika 2010 után olyan eszközöket alkalmazott, amelyeket nemzetközi szervezetek kétkedéssel

fogadtak, majd egyre több helyről ismerték el működő képességüket.

A Magyar Nemzeti Bank szakemberei által írott, *Palotai és Virág* által szerkesztett monográfia²¹ a versenyképesség gazdasági növekedésben játszott szerepével foglalkozik. Körbejárja a versenyképesség összetevőit, bemutatja ezek magyar gazdaságban várható alakulását. Az elmúlt évek stabilizációja és a megindult növekedés tényezőinek értékelése mellett szükségszerű a felzárkózáshoz vezető út tényezőinek elemzése. A kötet ajánlásainak hitelt ad, hogy a benne foglaltak jó része már beépült a magyar gazdaságpolitikába, és bizonyította működő képességét.

Lentner több szemszögből foglalkozott tudományos munkáiban a 2008-as válságot megelőző időszak feldolgozásával, majd a 2010 utáni gazdaságpolitikai kihívásokkal, a gazdaságpolitika makrorendszert és részrendszereket érintő átalakításának folyamatáról. A *Rendszerváltás és pénzügypolitika*²² című könyv a rendszerváltást közvetlenül megelőző és azóta eltelt évtizedek, beleértve a 2010 óta követett magyar modell gazdaságpolitikai változásainak bemutatása. Fő mondanivalója, hogy miként kerültek alkalmazásra a neoliberais gazdasági elvek az összeomlott posztsovjet gazdaságokban. Ezek kellő átmenet, és körütekintés hiányában 2006-ra már válságba sodorták Magyarországot, amelyet a 2008-as – külső téréből érkező – krízis csak elmélyített. A rendszert fenntarthatatlanná tette, így a magyar állam újjászervezése fiskális és monetáris értelemben halaszthatatlanná vált. A *Közpénzügyek és államháztartástan*²³ című könyv az államháztartás közpénzügyi szerepét mutatja be. Keretbe foglalja az új típusú fiskális és monetáris politika működését. A szerző nemzetközi és hazai példákon bizonyítja a változások létjogosultságát. Rámutat arra, hogy az állami beavatkozás csak egy megújult államháztartási szervezeti rendszeren keresztül lehet hatékony. Mivel a 2008-as válság a pénzügyi rendszerből indult ki és a pénzügyi rendszeren keresztül terjedt tova, szükségszerűnek látszott a rendszer szabályozásának megújítása. *Lentner Csaba* szerkesztésében a *Bankmenedzsment*²⁴ című könyv összefoglalja a bankszabályozás történetét. A bankszabályozás tudományos rendszertanként való újszerű megközelítésként jelenik meg.

Az említett művek a legfontosabbak közé tartoznak, amelyek a megújult magyar gazdaságpolitika megvalósulását és elméleti kereteit foglalják össze.

²¹ PALOTAI DÁNIEL – VIRÁG BARNABÁS (2016): *Egyensúly és növekedés*. Válasz Könyvkiadó. Budapest

²² LENTNER CSABA (2016): *Rendszerváltás és pénzügypolitika – Tények és Tévhitek*. Akadémiai Kiadó. Budapest

²³ LENTNER CSABA (2013): *Közpénzügyek és államháztartástan*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó. Budapest

²⁴ LENTNER CSABA (szerk.) (2013): *Bankmenedzsment – Bankszabályozás – Pénzügy fogyasztóvédelem*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, illetve: LENTNER CSABA: *A bankszabályozás tudományos rendszertana és fejlődéstörténete*. In: Im. pp. 27–86.

²⁰ MATOLCSY GYÖRGY (2015): *Növekedés és egyensúly*. Kairosz. Budapest